

Антоненко В.М., к. е. н., доц.

*ДВНЗ «Донецький національний технічний
університет», м. Луцьк*

БАНКІВСЬКА СИСТЕМА УКРАЇНИ У ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ

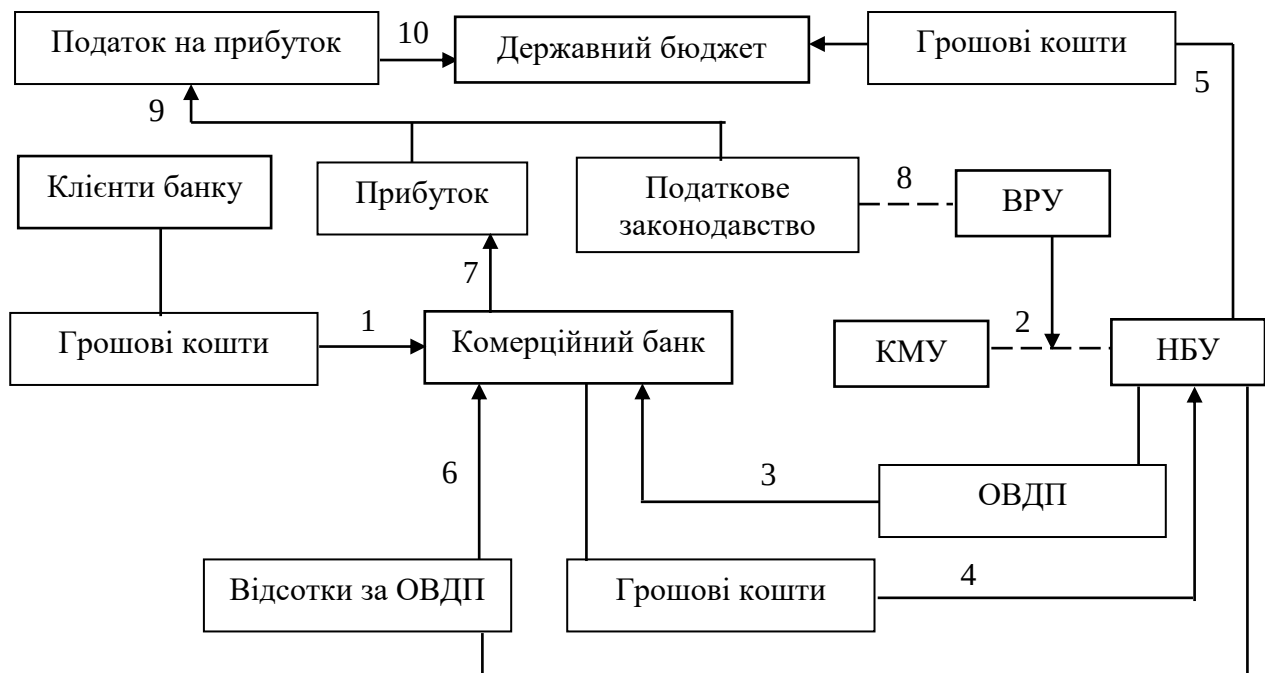
Воєнний стан та наслідки російсько-української війни впливають на усі сфери нашого буття, у тому числі – і на фінансову систему. Досить цікавим цей вплив виявився саме на банківську систему; варто при цьому зазначити, що вітчизняні комерційні банки, з одного боку, знаходяться під тиском негативних проявів і загроз, пов'язаних з війною, а, з іншого, – отримали певне (як зараз часто використовується такий вислів) «вікно можливостей».

Звісно, наслідки війни позначаються у першу чергу на діяльності клієнтів банківських установ, зменшуючи їх доходи або ж навіть змушуючи останніх припиняти свою діяльність. Це обумовлює і втрату доходів комерційних банків.

Однак, як свідчать офіційні дані, попри війну, українські банки у 2022 і 2023 роках отримали великі надприбутки, які оподатковуються підвищеним податком (прибуток 2023 року – за ставкою 50%, прибуток з 2024 року – 25% при базовій ставці 18% [1]), а рівень рентабельності їх діяльності під час війни суттєво зріс порівняно із довоєнним періодом. Закономірно виникає питання: як це сталося? Цікаву і дивну, але правдиву, відповідь дає голова Комітету ВРУ з питань фінансів, податкової та митної політики Д. Гетманцев: «Чому? Тому що комерційні банки в цей період вкладають власні гроші в державні цінні папери, так звані депозитні сертифікати Національного банку України. Це абсолютно безризиковий цінний папір, який повністю гарантується Національним банком і по якому виплачується достатньо непогана винагорода. Це розмір облікової ставки, яка в нас доходила до 25% річних в 2022 році» [2]. Купувати державні цінні папери українські банки були просто вимушені: по-перше, через надлишок своєї ліквідності, бо клієнти банків (як юридичні, так і фізичні особи), зважаючи

на військові ризики, не витрачали і не інвестували гроші, тому грошові кошти накопичувалися на банківських рахунках клієнтів; по-друге, банки спрямовували цей надлишок коштів на найбільш вигідний для них напрямок (ОВДП), що забезпечувало й підтримку уряду, бо ці кошти йшли до держбюджету.

Отже, банківська система адекватно відреагувала на наявну ситуацію, що склалася, а в результаті цього фінансовий сектор країни зробив штучну «петлю» з грошима, яку можна схематично подати у такий спосіб (рис. 1):

Позначення: 1 – накопичення надлишку грошей у банках; 2 – рішення про випуск ОВДП; 3 – розміщення ОВДП; 4 – сплата за ОВДП; 5 – надходження коштів за розміщення ОВДП до державного бюджету; 6 – виплата відсотків за ОВДП; 7 – формування надприбутку комерційних банків; 8 – підвищення ставки з податку на прибуток комерційних банків; 9 – формування податку на прибуток комерційних банків за підвищеною ставкою; 10 – сплата до державного бюджету податку на прибуток комерційних банків за підвищеною ставкою.

Рисунок 1 – Прибуток вітчизняних банків під час війни

Українські банки, у такий спосіб приймаючи активну участь у описуваній на рис. 1 «фінансовій петлі», яка була запроваджена з ініціативи уряду, забезпечили собі і бюджету цього річні економічні вигоди, які несуть у собі певні ризики на майбутнє. Стратегічні проблеми пов'язані із: ризикованою політикою НБУ при надмірному захопленні випуском ОВДП, часовим свавіллям щодо

збільшення податкових ставок і відповідно – зменшення інвестиційної привабливості української економіки, майбутніми проблемами із погашенням державного боргу по ОВДП.

Варто при цьому додати, що деякі «маневри» регулятора (НБУ) також викликають певні питання щодо їх правомірності, наприклад: відкрито дискримінаційні (через лобіювання) рішення щодо деяких великих компаній про вибіркового дозвіл для них на переказ валюти за кордон [3] (про що можна стверджувати, навіть поглянувши на прізвища їх бенефіціарів), утиск державних банків щодо купівлі облігацій країн-партнерів [4].

Ці факти підтверджують неоднозначність та дискреційність державної фінансової політики в країні, що принципово шкодить її іміджу у світовій фінансовій спільноті: не дарма ж МВФ прямо виступає проти її проведення [3]. Аби сформувати європейське підґрунтя майбутнього членства в ЄС, Україні варто не припускати таких необґрунтованих фінансових рішень, і в першу чергу – дискримінаційних кроків та негараздів у регулюванні банківської системи.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України. № 2755-VI розд. III ст. 136. Retrieved from <https://buhgalter911.com/uk/normativnaya-baza/nalogovyi-kodeks/>
2. Укрінформ. (2023). *Закон про оподаткування банків принесе у бюджет додаткові 24 мільярди – Гетманцев*. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3790782-zakon-pro-opodatкування-bankiv-prinese-u-budzet-dodatkovyi-24-milardi-getmancev.html>
3. Економічна правда. (2024). *Ахметов, Веревський та Пінчук просять вивести валюту з України, щоб уникнути дефолту. Уряд – за, МВФ – проти*. Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/publications/2024/03/4/710685/>
4. Економічна правда. (2024). *Держбанки хочуть вкластися в американські облігації, але НБУ проти. Що відбувається?* Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/11/8/706360/>